Grigore Constantinescu

Comuna

BUDEASA

PITEŞTI MMXV

BUDEASA

COMPONENŢĂ: Comuna este formată din 6 sate: **Budeasa Mare**; Budeasa Mică; Caloteşti; Gălăşeşti; Rogojina; Valea Mărului.
DISTANŢA FAŢĂ DE REŞEDINŢA JUDEŢULUI: 12 km.
SUPRAFAŢĂ: 42,3 km^2.
POPULAŢIE: 4.004 locuitori [1.986 M + 2.018 F] (2011).

ATESTARE DOCUMENTARĂ:

Budeasa – 1526 [7034] iunie 1. (DRH, B, ŢR, vol. III, doc.18).

În contextul localităților componente, cea mai veche atestare documentară se consemnează în cazul satului Budeasa.

Așezarea este atestată documentar inițial în hrisovul emis de cancelaria domnească a voevodului Radu de la Afumați la 1 iunie 1526, prin care se confirmă lui Neagoe vistier proprietatea asupra „mai multor sate, printre care și Budeasa, fiindcă erau drepte averi și ocine și dedine cumpărate și dobândite cu dreaptă slujbă de moșii și strămoșii lor".

Sit arheologic: Existenţa anterioară a unei comunităţi umane pe teritoriul actual al localităţii Budeasa este atestată prin uneltele din silex aparţinând culturii de prund, atribuite tipologic perioadei paleoliticului inferior. Continuitatea de locuire în aria localităţii este confirmată prin Aşezarea fortificată geto-dacică de pe Dealul Văcăreasca, din punctul „La cetate", dar şi prin monedele geto-dacice depistate de tip Filip al II-lea.

TOPONIMIE:

- **Budeasa** – toponim social format prin derivare, pe baza unui antroponimic, având semnificaţia de „soţia lui Budea". Originea denumirii derivă, potrivit tradiţiei orale locale, din numele familiei Budea, deţinătoarea unor mari proprietăţi din zonă, care organiza periodic târguri de vite. Locuitorii din aşezările limitrofe mergeau deseori la târgul de la Budea.

O variantă asociază numele localităţii cu cel al familiei Budişteanu, proprietara moşiei pe care s-a constituit aşezarea. O versiune locală explică numele localităţii prin frecvenţa apelor de suprafaţă: „Cuvântul Budeasa provine de la slavul *bud*, care înseamnă izvor de apă." <sic !>.

- **Caloteşti** – toponim provenit din eponimul *Calotă* + sufixul *–eşti*, care indică organizarea socială pe bază de obşte a aşezării.
- **Gălăşeşti** – toponim explicat etimologic prin adjectivul *galeş* ≈ „mândru", atribuit, ca poreclă, unui eponim.
- **Rogojina** – proveniența toponimului este motivată de către localnici, printr-un produs tradiţional local: *rogojina*, realizată din împletitură de papură.
- **Valea Mărului** – toponim compus indicând amplasamentul aşezării în albia unei ape curgătoare, din apropierea unui măr izolat.

SPECIFIC ETNOCULTURAL:

Arhitectură populară tradiţională argeşeană. Construcţiile vechi prezintă temelii înalte din piatră regularizate prin bucăţi de cărămidă. Plan bicameral format din tindă şi odaie de locuit. Se atestă, de asemenea, existenţa unor construcţii de locuit cu tindă centrală şi camere laterale. Unele case sunt supraînălţate pe beciuri pe jumătate săpate în pământ. Majoritatea construcţiilor erau prevăzute cu sală închisă cu pălimar de lemn. Monumente ecleziastice, bisericile din: Budeasa, Caloteşti, Gălăşeşti relevă preocuparea comanditarilor pentru împodobirea lăcaşurilor de cult cu ample decoruri exterioare şi cu frescă de o valoare artistică incontestabilă.

Portul popular este caracteristic ariei de interferenţă dintre zonele etnografice ale Argeşului şi Muscelului.

Din amplul repertoriu al folclorului coregrafic zonal, dansurile: Brâul pă loc, Brâul pă opt, Bugheanca, Căzăceasca, Ciocârlanul, Dânga, Hora lui 22, Sârba în trei, Şuiul prezintă elemente de particularizare locală.

PATRIMONIUL CULTURAL-ISTORIC:

✚**Biserica Budeasa** «Adormirea Maicii Domnului»–[▲]– construită, pe locul unei biserici de lemn, în perioada anilor 1790-1796, cu cheltuiala vel armaşului Şerban şi a fratelui său, postelnicul Nicolae Budişteanu. Reparaţii efectuate: refacerea turnului-clopotniţă [1850], consolidări [1932, 1950]. Biserica are un plan trilobat cu abside poligonale, absida altarului fiind decroşată, pronaos supralărgit, pridvor deschis cu parapet înalt şi arcade trilobate; două turle: pătrată, peste pronaos, şi octogonală, deasupra naosului. Decoraţia exterioară este formată dintr-un tor încadrat de rânduri de zimţi. Pictura murală realizată iniţial pe calota altarului [1796] şi, ulterior, în pronaos şi naos, de Teodor zugravul, în anii 1858-1860: „biserica au rămas albă, nezugrăvită, au trecut cincizeci de ani", precum se consemnează în pisanie; pictura originară se conservă, parţial, în altar. Pictura bisericii a fost restaurată de prof. univ. Gheorghe Ciobanu [1977]. În patrimoniul bisericii, se află cărţi ritualice: Mineie [1831], Penticostar [1834], Mineie [1852] donate de Ion Mavrodolu din Piteşti, icoana împărătească „Iisus Hristos" a cărei riza a fost lucrată de Ştefan Argintaru [1859], icoanele: „Maica Domnului" şi „Maica Domnului cu Pruncul" donate de Elena Budişteanu şi, respectiv, colonelul Al. Budişteanu; obiecte de cult donate de familia Budiştenilor: policandru [1813], chivot [1854], potir [1840], linguriţă [1899], candele, cădelniţe, clopot [1776]. În incinta bisericii-necropole, se află lespezi funerare: I– Mircea Budişteanu [+1744], II– Ion Cornăţeanu [+1800], III– serdarul Alecu Budişteanu [+1900], cu soţia sa, Elena, şi copiii lor: generalii Alexandru [+1918] şi Constantin Budişteanu [+1911].

✚**Biserica Caloteşti** (Valea Mărului) «Adormirea Maicii Domnului» –[▲]– construită în 1819, cu cheltuiala lui Toma Rătescu şi a soţiei sale, Maria, „pe proprietatea lor de pământ, din vatra satului Valea Mărului". În 1901, biserica, „fiind ruinată", a fost reparată de Elena Slătineanu, „prin stăruinţa arendaşului moşiei sale, Dumitru Sibiceanu". Biserica prezintă un plan dreptunghiular, cu absidă poligonală decroşată şi pridvor subdimensionat, retras din plan, adăugat în 1901; două turle octogonale de lemn cu baza pătrată, peste pronaos şi naos. Naosul se desparte de pronaos prin zid străpuns de trei arcade, arcada centrală cu arc în acoladă; între naos şi altar, tâmplă de zid care nu atinge bolta. Pictura murală în ulei din 1902 este opera pictorului Nicolae Rădulescu; tablouri votive: episcopul Timuş, Elena Slătineanu, Dumitru Sibiceanu. În patrimoniul bisericii, se află cărţi ritualice: Antologhion [1786], Apostol [1791], Cazanie [1851], Liturghier [1855], Te Deum [1879], Mineie [1891-1894], Evhologhion [1896], precum şi valoroase obiecte de cult.

✚**Biserica Popeşti-Gălăşeşti** «Sf. Nicolae» –[▲]– „s-a zidit", din cărămidă cu mortar de var hidraulic, în 1751, „din temelie, cu toată cheltuiala robilor lui Dumnezeu: jupan Gheorghe Rătescu, bivel sluger, jupâneasa Maria, coconi: Toma, Constandin, părinţi: Enache, Catrina, pentru a dumnealor în veci pomenire", potrivit textului excizat al pisaniei de piatră din pronaos. Biserica are plan dreptunghiular, cu absidă decroşată poligonală, în exterior şi semicirculară, în interior; fără pridvor. Clopotniţă octogonală de lemn pe bază pătrată de zidărie, deasupra pronaosului. Pronaosul şi naosul sunt acoperite cu calote pe arce şi console, fiind separate de un zid străpuns de trei arcade

sprijinite pe coloane. Decoraţia exterioară este formată dintr-un şir de firide arcuite. Biserica a fost consolidată [1902] şi reparată la acoperiş [1960]. Pictura în frescă realizată, probabil, de popa Gheorghe zugrav, are ample motive ornamentale, iar tabloul votiv din pronaos este redat într-o manieră realistă: ctitorii, Gheorghe Rătescu şi Maria, susţin, în mâini, macheta bisericii, Gheorghe fiind împreună cu fiii: Toma şi Constantin, iar Maria, cu fiicele: Ecaterina, Elisabeta, Safta, Ilinca şi Anca; pe peretele sudic al pronaosului, sunt înfăţişaţi: Enache şi Ecaterina, părinţii lui Gheorghe Rătescu, şi voievodul Grigore Ghica care poartă, în mână, o cruce, precum şi părinţii soţiei: Toma şătrar şi Bălaşa cu fiii lor – toţi îmbrăcaţi în costume de epocă. În patrimoniul bisericii, se află icoane pictate pe lemn de popa Gheorghe zugrav [1756], de Ilie zugravul [1882], precum şi două sfeşnice „cu trei braţe, sculptate cu vulturi bicefali, îngeri şi serafimi". Din 1942, a devenit capelă de cimitir.

✚ Biserica Popeşti-Găleşeşti «Înălţarea Domnului» [1930-1942]~ctitorită „prin stăruinţa pr. Dumitru Ghinea, înv. Dumitru Rizescu, cântăreţ Vasile Georgescu, cu cheltuiala enoriaşilor", după planul arhitectului Gheorghe Luchian. Pictură: Vasile Georgescu-Bucureşti [1942]; restaurată de Theodor Petrescu-Tutana [1968].

✝ Cruci de piatră: **Budeasa**: 1647 [7156] octombrie 13 –[▲]– în cimitirul satului, „ridicată întru slava Sf. Ioan Botezătorul, pentru cinstirea Izvorului Tămăduirii, căci, în Budeasa, există un izvor cu apă sulfuroasă şi iodizată asemănătoare aceleia de la Govora, ce curge în Valea Adâncata, numit odinioară de popor, Izvorul de leac, din pricina calităţilor sale curative". [Paul Cernovodeanu]; 1675-1676 [7184] –[▲]–; 1828 iulie 2 – în curtea Bisericii «AMD» Budeasa Mare.

✝ Monumente eroi: **Budeasa** [1916-1918]; autor: R. Carol (1935) – lângă Biserica Budeasa Mare ■~ **Gălăşeşti** [1877; 1916-1918; 1941-1945]; autor: M. Vlad (1978) – lângă Biserica Gălăşeşti ■~ **Valea Mărului** [1913; 1916-1918]; autor: A. Papară (1923) – lângă Grădiniţa de copii Valea Mărului.

În cursul luptelor pentru apărarea unității și independenței naționale a României, au căzut eroic la datorie 193 locuitori ai comunei Budeasa, numărul eroilor menționați nominal în monumentalul volum «Argeș. Cartea eroilor» fiind raportat la evenimente de importanță fundamentală în istoria neamului românesc: Războiul de independență [3], Campania din 1913 [3], Primul război mondial [120], Al doilea război mondial [67].

⚔ Momente de istorie locală

În monumentalul conac al Budiștenilor, a fost găzduit, din porunca voievodului Tării Românești, Ștefan Cantacuzino, în anul 1714 regele Suediei, Carol al XII-lea, ...

❖ MEMENTO:

CONACUL BUDIŞTENILOR –[▲]– edificat, în 1595, de către Pană, „căpitan în oastea lui Mihai Viteazul". În forma actuală, reprezintă rezultatul extinderii planului de către marele armaş Şerban Budişteanu, în 1762, a modificărilor structurale efectuate de generalul Alexandru Budişteanu, în 1870, precum şi a adăugării unei aripi, în partea posterioară, în 1922-1927, de către ing. Dumitru Budişteanu, suprafaţa monumentalei clădiri sporind considerabil.

Sub aspect constructiv, casa – de formă dreptunghiulară, completată cu aripa de pe latura vestică, cuprinde: parterul format dintr-un vestibul (cu scara spre etaj), sufragerie cu plafon sprijinit pe grinzi de stejar aparente, pivniţă compartimentată în trei încăperi, una fiind prevăzută cu metereze; etajul format dintr-o sală centrală încadrată de încăperi; un foişor deschis cu arcade trilobate sprijinite pe coloane cilindrice cu capiteluri cubice. În structura construcţiei, se află două tainiţe – spaţii mascate pentru refugiu.

Decoraţia exterioară este formată dintr-un tor situat la nivelul superior al parterului, profiluri simple la arcadele foişorului şi la faţada principală, blazonul familial şi trei medalioane inscripţionate: P<ană>, 1598; Ş<erban>, 1762; A<lexandru>, 1870 – reprezentând iniţialele ctitorilor şi anul construcţiei sau al refacerii conacului Budiştenilor. O

restaurare de amploare a fost efectuată în 1988, de către AEIPI Budeasa, coordonată de directorul Nicolae Budan.

Documentar, conacul este menţionat iniţial în 1746, de către mitropolitul Ţării Româneşti, Neofit, în memorialul său de călătorie. În clădirea conacului, a fost găzduit, în 8-9 noiembrie 1714, regele Carol al XII-lea al Suediei. În conac, a funcţionat un muzeu cu interesante colecţii de arme (un tun turcesc din 1745, iatagane, pistoale, puşti), chei şi lacăte (sec. XVII-XVIII) făcute de meşteri din Ţarigrad; pipe şi narghilele; ornice; tablouri de familie (două fiind semnate de Ion Negulici). Conacul Budişteniilor este amplasat în **parcul** amenajat post 1877, după proiectul generalului Alexandru Budişteanu, unul dintre restauratorii ansamblului arhitectural. Vegetaţia este formată din specii diverse: Aesculus hipocastanus, Picea excelsa, Tilia platyphyllos, Juglans regia, Cerasus, Prunus, Malus, Pirus, Morus.

CULA HAGI TUDORACHE –[▲]– [ante 1762] – construcţie fortificată, de plan dreptunghiular, completat cu două aripi: de formă dreptunghiulară (pe latura nordică), şi pentagonală (pe latura sudică), prezintă două niveluri: beci în demisol, etaj cu hol, camere şi balcon în consolă. Modificată radical printr-o „restaurare" relativ recentă [post 1989].

Conacul Tabacovici–[▲]– din satul Valea Mărului – [1939], fostă brutărie.

IN MEMORIAM

✪ **MIRODAN ALEXANDRU** [1926-2010, Tel Aviv] – pseudonimul literar al dramaturgului, criticului literar, traducătorului, publicistului şi scenaristului Alexandru Zissu Saltman. Opera dramatică: «Tito, duşmanul de moarte al tineretului iugoslav» [1950], «Ziariştii» [1956], «Cerul nu există» [1957], «Cineva trebuie să moară» [1959], «Celebrul 702 sau Autorul moare azi» [1962], «Noaptea e sfetnic bun» [1963], «Într-o zi de primăvară» [1964], «Şeful sectorului suflete» [1966], «Seară târzie în tipografie» [1967], «Moş Gerilă, jocuri şi jucării» [1967], «Lumea în iniţiale» [1968], «Camuflaj» [1969],«Replici sau De dincolo de fileu» [1969], «Simfonieta metalică» [1970], «Primarul lunii şi iubita sa» [1970], «Pasiune plus raţiune sau Tema de luptă» [1972], «Examenul de dinaintea examenelor» [1972], «Contract special de închiriat oameni» [1983]; proză: «Replici» [1969], «Scene» [1975], «Minimum» [1975], «Ocolul pământului într-un surâs» [1980]; istorie şi critică literară: «Dicţionar neconvenţional al scriitorilor evrei de limbă română», 3 vol.; traduceri: «Hercule Poirot» de Agatha Cristie, «Cazul Louise Laboine» de Georges Simenon, «Carnetul maiorului Thompson» de Pierre Daninos, «Prima anchetă a lui Maigret».

✪ **SORBUL MIHAIL** [1885-1966] – pseudonimul lui Mihail Smolski; dramaturg şi romancier; autor al pieselor de teatru: «Letopiseţi» [1914], «Patima Roşie» [1914], «Sărmanul popă; Praznicul calicilor» [1916], «Răzbunarea» [1918], «Dezertorul» [1919], «Prăpastia» [1921], «A doua tinereţe» [1922], «Don Quijotte de la Mancha» [1925], «Coriolan Secundus» [1928], «Dracul» [1932], «Ion» [1933], «Durnoaia» [1937], «Baronul» [1940], al romanelor: «O iubeşti ?» [1933], «Mângâierile panterei» [1934], precum şi al nuvelelor: «Glasul nevestei» [1938], «Miting» [1949]. **M. S.** a locuit, temporar, în perioada interbelică, în casa sa din satul Gălăşeşti, având deseori ca oaspeţi pe Fanny şi Liviu Rebreanu.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ:

Grigore Constantinescu– *Argeșul monumental – enciclopedie patrimonială*, Pitești, 2011, p. [543-546] – 73; Idem– *Mihail Sorbul*, www.google.ro, calameo.1227548; http://judete.biz/localitati-arges/; Ion Popescu-Argeşel – *Judeţul Argeş*.

–[▲]– Monument istoric şi de artă

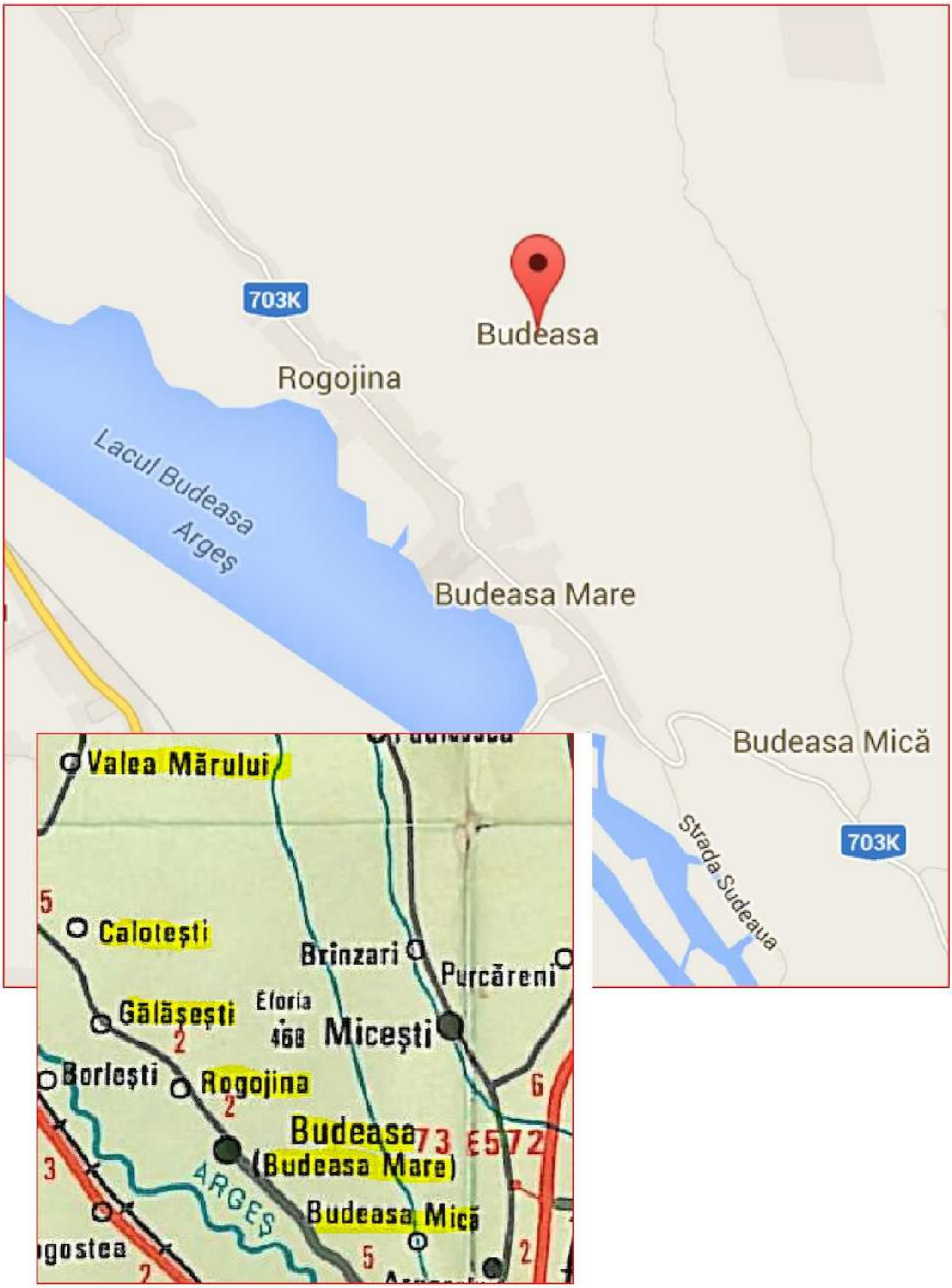
703K
Budeasa
Rogojina
Lacul Budeasa
Argeș
Budeasa Mare
Budeasa Mică
Șvada Sudeaua
703K
Valea Mărului
Caloleşti
Brînzari
Purcăreni
Gălăşeşti
Éloria
468
Micești
Borleşti
Rogojina
Budeasa
(Budeasa Mare)
ARGEŞ
Budeasa Mică

PRIMĂRIA COMUNEI BUDEASA.

CONACUL BUDIŞTENILOR.

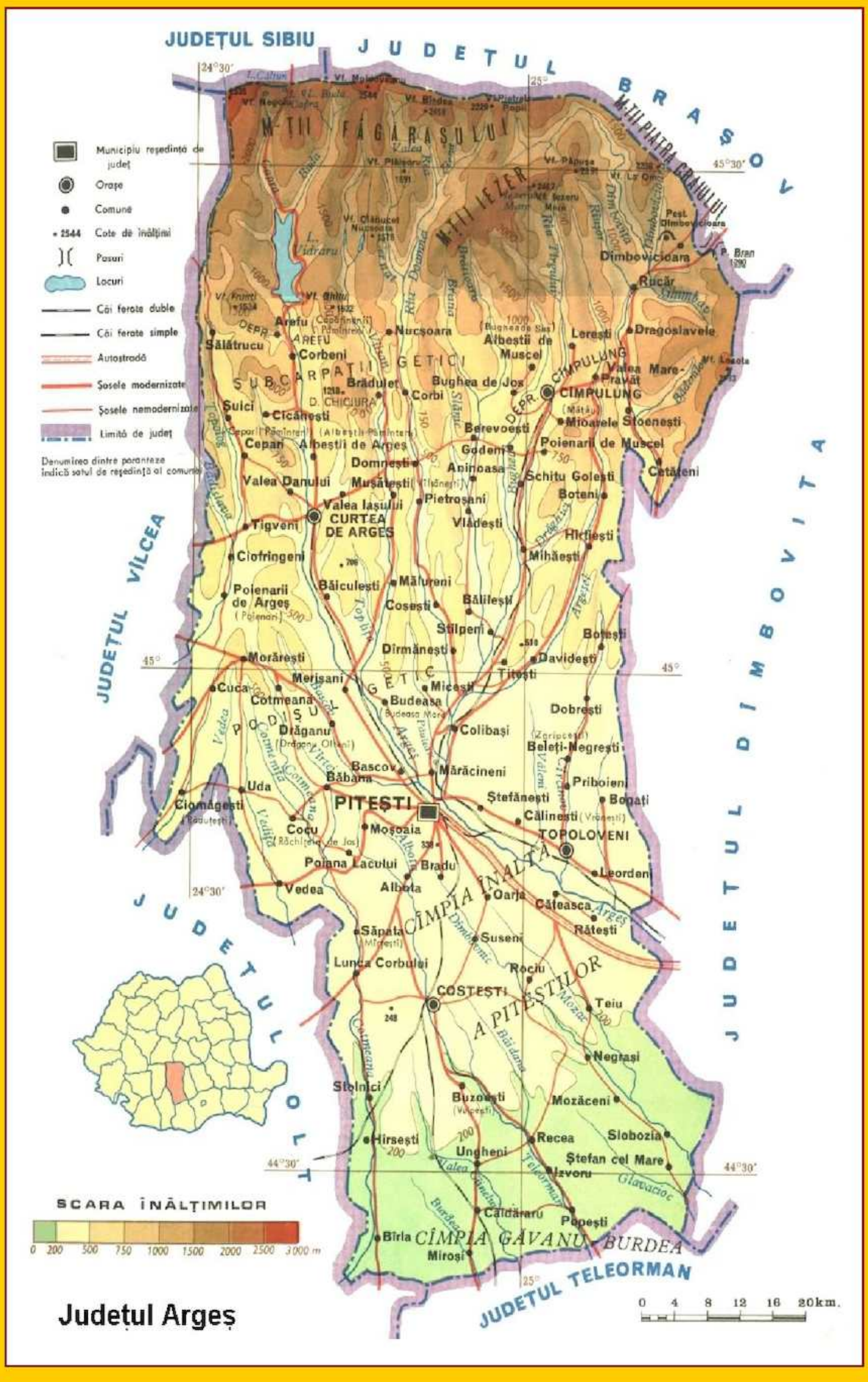

Județul Argeș